

פרק הכל שוחטין

[ז, א] רבי פנחס בן יאיר הוה אזיל לפדיון שבויים, פגע ביה גינאי נהרא, אמר ליה: חלוק לי מימין; אמר ליה: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה¹ ואני ודאי עושה. אמר ליה: חלוק לי מימין ואם לאו אני גוזר עליך שלא יעברו בך מים לעולם, חלק ליה. הוה בהדי ההוא גברא דהוה דרי חיטי לפסחא, אמר ליה: חלוק ליה נמי להאי דבמצוה קא עסיק, חלק ליה. הוה ההוא טייעא דאתלוי בהדיה, אמר ליה: חלוק נמי להאי דלא לימרו כך עושין לבני לוי, חלק ליה. אמר רב יוסף כמה נפיש האי גברא ממשה ושתין רבבאן, דאילו התם חד זמנא והכא תלתא זימני. ודלמא הכא נמי חדא זימנא, אלא אימא כמשה ושתין רבבאן.

ממה שנתפרסם פירסום רב בתורה, גם בספרי התלמוד, ושנאמינהו אנחנו עד שלא נצטרך לדבר² בו, התחדש אות ופלא לעת הצורך לעם כולו על יד נביא, או אפילו לאחד מן החסידים, ונמשך הענין מאבות לבנים עד שנמצא לרבותינו ז"ל כן בהרבה מקומות, כענין תנורו של עכנאי שקרה לר' אליעזר וחכמים³; וענין רבה⁴ ורבא⁵, וכאלה רבים. גם ממה שלא יעלה ממך שנהגו ז"ל להמשיך הפלא או המעשים המתחדשים אל דרך הוויכוח⁶, כאילו נתחייב הענין מצד הכרח הטענה, עד שתמצאם ז"ל נמשכים אל הדרך הזה אף בבריאת הנבראים בראם יתברך מרצונו וחפצו, כאמרם⁷: כל מעשה בראשית לדעתם נבראו, ומן הנמנע להיות הנברא מן האפס המוחלט מסכים על דבר קודם הבראו וצאתו אל הפועל, ואיך יברא לדעתו קודם היות לו מציאות בכח וכל שכן בפועל. ואמרו⁸: אמרה לבנה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו

1 בכמה כ"י נוסף: ספק אינך עושה, וכ"ה בגמ' לפנינו.

2 י"ג: לשנות דבר.

3 ב"מ נט ב.

4 שם פו א.

5 תענית כד ב.

6 "הוויכוח" — בהרבה כ"י ליתא. י"ג: על דרך זר.

7 ר"ה יא א.

8 להלן ס ב.

בכתר אחד, אמר לה הקב"ה: לך ומעטי את עצמך, אמרה ליה: וכי בשביל שאמרתי דבר הגון אמעט את עצמי, וכלל הענין. וכאלה להם ז"ל במקומות רבים, וזה כולו לא על דרך הכיוון האמיתי אלא על דרך הרחבת המשל לכוונות ידועות מועילות הרבה ומישרות אל אמיתת האמונה בחידוש העולם וההשגחה ולסיבות אחרות רבות התועלת, ואגלה כל אחד בעזר העוזר בהגיעי אצל כל אחד ואחד מן המקומות ההם⁹.

וכאן היתה הכוונה להם בויכוח החסיד הזה עם גינאי נהרא לפרסם לנו פינה גדולת התועלת, והיא שמן המחויב להיות אדם נמנע, וכל שכן החסידים, להוציא הדברים הטבעיים מגדר הטבע לפלא מהם כי אם לצורך גדול ולמצוה הצריכה לשעתה, עם היות להם ממשלה מצד מעלת הנפש לפעול בפלא¹⁰, וכבר ידעת שהענין ר' יוסי דמן יוקרת את בנו בהוציאו תאנה מן התאנים שלא בזמנה כמוזכר במסכת תעניות¹¹. ועל כן גילו כאן שהחסיד הזה הוצרך לפעול עכשיו בפלא, מפני שגדל הנהר ופגעו שלא יוכל לעבור ומעכבו מפדיון שבויים הצריך לשעתו שהיא מצוה רבה, כמו שאמר¹²: מאי מצוה רבה פדיון שבויים, ואמר¹³: שבי כולוהו איתנהו ביה. ונמשך הענין, כי לולי הצורך שהיה טרוד וממהר למצוה רבה היה מן הראוי שלא יבטל אפילו שעה אחת מנהג הנוהג במעשה בראשית, כי זה כולו מסידור מנהג העולם רצוהו יתברך כן, ואולם מחמת מצוה לצורך שעה מותר, ואף על פי שאינו ודאי שיוכלו לפדותו, והוא אמרם כאילו השיבו הנהר או שר הנהר¹⁴: אני הולך לעשות רצון קוני ואני ודאי עושה ואתה ספק עושה, ושעם כל זה לא נמנע החסיד ההוא מלגזור עליו ולפעול בפלא להתעסק בפדיון שבויים.

ועוד גילה לנו, שאפשר לו להמשיך אותו לצורך מצוה אחרת ממצוות התורה, כהשתדלות להביא חטים לפסח, ואף על פי שהיה באיפשר שהיה נמנע לפעול בעבור זה בתחילה באותו הפלא. ואף למצות ניהוג האהבה והחברה לבעלי החברה כטייעא שנתלוה עמו, המשיכו, כי זה משוב העולם לנהוג כיושר עם החברים. ולא שיהיה כל דבר מאלו ראוי לפעול עליו בפלא בתחילת עניינם, אלא להמשיך עליהם הפלא אחר התחלתו לצורך.

והוא שרמזו הענין הזה כולו במה שאמר רב יוסף: נפיש האי גברא ממשע ושתין רבבאן, דאילו התם חדא זימנא והכא תלתא זימני, ואמרו: ודילמא התם נמי חדא זימנא הוה, והיתה תשובתו הכי קאמר: כמשה ושתין רבבאן, לומר שלא פעל בהם אלא שהמשיך בעבורם.

מצורף עוד לזה כולו, לגלות לנו מעלת הנפש, כי יש בכח החסידים בהדבק נפשם לשרשה להתעלות על מעשה התחתונים ולשנות הטבעים, ואם הם נפעלים ומתנהגים בכח הגלגלים, ולהוציאם לגמרי מגדר הטבע כקריעת הים, כענין שעשה משה בים סוף,

9 ראה דברי רבינו להלן שם (עמ' קכט-קל), ובסוף מס' נדרים (עמ' קמב).

10 כלומר, אף שיש להם ממשלה לפעול בפלא, אין להם להשתמש בה כי אם לצורך גדול.

11 כד א.

12 ב"ב ח א.

13 שם ב.

14 כדברי תוס' ד"ה אמר ליה: שמא שר של ים השיב לו כך.

וכל שכן מה שאינו יוצא מדרך הטבע לגמרי, כמניעת משיכת הנהרות שהם מתייבשים ופוסקים לעתים, וזה כולו מפני שהם מתעלים למעלה והעליון פועל בתחתון. והוא מה שרמזו כאן באמרם: נפיש האי גברא כמשה ושתין רבבאן.

[ז, ב] **ההיא איתתא דהות מהדרא למשקל עפרא מתותיה כרעיה דר' חנינא. אמר לה: שקול לי¹⁵ אין עוד מלבדו כתיב¹⁶. והאמר ר' יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, שאני ר' חנינא דנפיש זכותיה.**

פירוש¹⁷ "פמליא" חיל וצבא¹⁸, ופמליא כאן רמז לטבעים שברא יתברך ונתנם בכח חקות השמים וצבאם, כאמרם¹⁹: אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו מזל מלמעלה שאומר לו גדל, שנאמר²⁰ הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ²¹. וכשאמר אליה ר' חנינא: שקולי אין עוד מלבדו כתיב, נדמה להם שסבור שאין יכולת בדבר לשנות דבר לפי שאין עוד²² אלא מה שסידר הוא יתברך לבדו והניח על הטבע, והקשו: והאמר ר' יוחנן למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, לומר שמכחישין ומשנין מה שלא היה כן אם הונח על הטבע לבד, ולהטיב ולהרע מה שלא היה כן על דרך המקרה הפשוט. והיתה התשובה כי כן באמת, ולא היתה הכוונה לר' חנינא בזה, אלא לדעתו שנתעלית נפשו ונדבקת תמיד וזכותו מגינה, שהדבק אינו ניזוק, שאין התחתון שולט בעליון, כאמרו בהיפך הענין²³: והסתרתי פני מהם והיה לאכול, ואמר²⁴: הנה עין ה' אל יראיו, וכתיב²⁵: תמים תהיה עם ה' אלהיך. ועל כן אמרו²⁶ אין מזל לישראל, הכוונה שהם למעלה ממנו עם הדבקים במצוות שהם למעלה מהמזל באמת, והוא שרמזו ז"ל באמרם באברהם²⁷ שהעלהו יתברך למעלה מן השמים שנאמר²⁸ הבט נא השמימה וספור הכוכבים, שאין אומרים הבט אלא למי שמביט מלמעלה למטה שנאמר²⁹ הבט משמים וראה וגו'.

15 לפנינו נר': לא מסתייעא מילתיך. 16 דברים ד לה.

17 כל הענין הובא בספר שבילי אמונה הנתיב השמיני.

18 ראה ערוך ערך פמליא: פי' חיילות. בשבילי אמונה שם: פי' פמליא בכל מקום הוא חיל וצבא, ובלשון יון נקרא מחנה פמליא, וראה בסמוך הע' 21.

19 בראשית רבה י נ. 20 איוב לח לג.

21 בשבילי אמונה שם נוסף כאן: והטבעים ההם הם מחנות הבורא יתברך. ראה הע' 18.

22 בכמה כ"י נוסף: מלבדו.

23 דברים לא יז. וכוונתו ששם מבואר שכשה' מסתיר פניו אז שולט התחתון, ומכאן שכשדבוקים בעליון אין התחתון שולט.

24 תהלים לג יח. 25 דברים יח יג. 26 שבת קנו א.

27 ב"ר מד יב. וראה דברי רבינו לעיל במס' ברכות עמ' יח: והיה אברהם מכח מזלו אינו ראוי להוליד, וזלתי שנתגבר ויצא מתחת מערכת הכוכבים ונתעלה במעשיו ונדבק לסיבה העליונה וכו', וכמו שאמרו ויצא אותו וכו'.

28 בראשית טו ה.

29 תהלים פ טו. ההוכחה מפסוק זה איננה בב"ר שם, אבל כן הוא בבמדבר רבה ב יב. גם בכמה כ"י של ספרנו חסרה ההוכחה.